

DOI: [10.28925/2663-4023.2023.19.8395](https://doi.org/10.28925/2663-4023.2023.19.8395)

УДК 177 +17.03 + 378

Козубцов Ігор Миколайович

доктор педагогічних наук, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри
Військовий інститут телекомунікацій і інформатизації імені Героїв Крут, Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7309-4365
kozubtsov@gmail.com

Козубцова Леся Михайлівна

кандидат технічних наук
завідувач кафедри
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7866-8575
l.kozubtsova@i.ua

Саєнко Олександр Григорович

кандидат технічних наук, доцент
завідувач кафедри
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-7127-6686
saenko_ag@ukr.net

Терещенко Тетяна Павлівна

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9659-7897
tany-83@ukr.net

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КІБЕРСОЦІАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА СТУПЕНЕМ ІНТЕГРОВАНОСТІ В КІБЕРПРОСТІР ТА МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

Анотація. Сучасні досягнення науки і техніки дозволили людині створити не тільки обчислювальну техніку, але і вибудувати новий віртуальний простір “кіберпростір”. З появою кіберпростору одночасно розпочався процес кіберсоціалізації особистості доповнює цю властивість взаємодією і комунікацією людини з іншими людьми за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних, комп’ютерних, електронних і інтернет-технологій, що суттєво розширює область соціальних відносин і способів спільної діяльності, сприяє безпосередньому мобільному співробітництву, суттєво збільшуючи кількість трансакцій у часі, дозволяє задовольняти потребу в спілкуванні, забезпечуючи при цьому відносну психофізичну безпеку і комфорт. Метою статті є огляд становлення класифікації кіберсоціальності військовослужбовців за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі та найбільш ймовірні наслідки. Матеріали й методи. Для вирішення поставлених завдань використовується сукупність методів теоретичного дослідження: аналізу та узагальнення наукової літератури щодо проблеми дослідження: метод сходження від абстрактного до конкретного; метод порівняльного аналізу при оцінюванні новизни результатів дослідження; синтез та узагальнення – формулювання висновків та рекомендацій щодо продовження подальших досліджень. Результат дослідження. Розглянуто відомі підходи до класифікацій кіберсоціальності людей за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі. Визначено найбільш визнані класифікації кіберсоціальності людей ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі. З’ясовано їх смисловий зміст. За результатами аналізу запропоновано найбільш ймовірну класифікацію кіберсоціальності військовослужбовців за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі. Запропоновано ймовірні рівні найбільшої схильності військовослужбовців до порушень в кіберпросторі.

Встановлено, що кіберсоціалізовані військовослужбовці в залежності від внутрішньої мотиваційної характеристики можуть перейти від розряду захисників в розряд інсайдерів. Від цього принципово залежить національна безпека та кібероборона. Наукова новизна полягає в тому, що вперше запропоновано одну з можливих класифікацій кіберсоціальності військовослужбовців за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі і кіберпросторі з метою в подальшому прогнозувати ймовірні порушення кібербезпеки у Збройних Силах України. Практичне значення дослідження полягає в накопиченні статистичних даних по гуртуванню військовослужбовців за критеріями схильності до кіберсоціалізації. В сукупності із можливими наслідками прогнозувати розвиток подій у кіберпросторі. Перспективи подальших досліджень. Теоретичні результати, отримані в процесі наукового пошуку, складають основу для подальшого вивчення тенденції кіберсоціалізації військовослужбовців.

Ключові слова: підходи, класифікація, кіберсоціальність, військовослужбовці, Збройні Сили України, ступень інтегрованості, кіберпростір, наслідки, кібербезпека.

ВСТУП

Постановка завдання. Сучасні досягнення науки і техніки дозволили людині створити не тільки обчислювальну техніку, але і вибудувати новий віртуальний простір “кіберпростір”.

З появою кіберпростору одночасно розпочався процес кіберсоціалізації особистості доповнює цю властивість взаємодією і комунікацією людини з іншими людьми за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних, комп’ютерних, електронних і інтернет-технологій, що суттєво розширює область соціальних відносин і способів спільної діяльності, сприяє безпосередньому мобільному співробітництву, суттєво збільшуючи кількість трансакцій у часі, дозволяє задовольняти потребу в спілкуванні, забезпечуючи при цьому відносну психофізичну безпеку і комфорт.

Крім того, особливістю цього аспекту соціальності, що наразі спостерігається це пряме перенесення багатьох сфер діяльності і взаємин людей в символічно-знакову реальність кіберпростору, що в предметному просторі життєдіяльності сприяє поступовому відмиранню їх традиційних аналогів через зниження їх затребуваності. Масштаби цього перенесення дозволяють розцінювати даний аспект соціальності як окрему онтологічну характеристику життєдіяльності людини – кіберсоціальність.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз актуальних досліджень показав, що дане питання привернуло увагу обмеженому колу дослідників. Серед публікацій, стосовно нашого предмету дослідження, великого значення мають такі роботи.

На існування будь-якого індивіда і будь-якої соціальної групи прямо чи опосередковано, залежить від функціонування різних технічних об’єктів і технологічних процесів, привернуло увагу автора унікального на той час дослідження [1, с. 312.]. так започаткувалося поняття “Техносоціум”, що інтегрує в собі суб’єктів, які мають яке-небудь відношення до техніки і технологій.

З появою кіберпростору авторів автори роботи О. Воїнова та В. Плешакова [2, с. 120] ввели в словесний обіг нове поняття “кіберсоціальність”. Під яким пропонують розуміти як “сукупність придбаних людиною якостей, що забезпечують його здатність організовувати життєдіяльність в кіберпросторі в контексті виконання різноманітних соціальних функцій як суб’єкта мережевих спільнот, а не в ролі суверенної особистості”. На їх думку завдяки поняття кіберсоціальності можна охарактеризувати людину не просто як члена певних мережевих спільнот, свідомо виконує конкретні функції (адміністратора, модератора, активного учасника тощо) в них, рефлексуючи і аналізуючи, приймаючи рішення і переводячи їх допомогою оцінки і вольових зусиль в

дії і вчинки, але і як громадянина специфічного соціуму, створеного кіберпростором – кіберсоціума. Існування кіберсоціуму, в свою чергу, обумовлено всією сукупністю як автономних, так і взаємодіючих між собою і кіберпростором суб'єктів за допомогою тільки комп'ютерної, цифрової та електронної техніки [3].

С. Петряев відзначає, що на формування нового покоління людства в умовах інформаційного суспільства, як деякі симптоматичні ефекти, пов'язані з розвитком залежності від інформації, уніфікацією особистості, відчуженням від реального світу, штучним формуванням необхідного світогляду і світосприйняття, формуванням нової цифрової культури і контркультури, які поглинають увагу більшості членів суспільства тощо [4].

Колектив авторів констатують, що процес кіберсоціалізації є новим видом соціалізації, який обумовлений появою і розвитком віртуального простору створення кіберсуспільства, як і кожен етап його саморозвитку вимагає дотримання вимог законів діалектики, тому що при порушенні заходів виникає непередбачувана якість особистості і суспільства [5].

Явище кіберсоціалізації, на думку І. Щеглова, відносить до розряду філософії соціалізації, і яке потребує наукового осмислення: визначити роль і місце кіберсоціалізації в системі класифікації соціалізації [6]. У зв'язку з відсутністю в сучасній науці загальноприйнятої класифікації видів соціалізації пропонується авторська.

Предметом дослідження [7] було вивчення проблеми кіберсоціалізації в сучасному цифровому просторі. У статті піднімаються питання цифровізації сучасного суспільства і освіти. Автори аналізують цілий ряд понять і категорій, які стосуються сучасного цифрового простору і тих змін, які відбуваються в ньому. Авторами зачіпаються аспекти соціалізації та кіберсоціалізації підростаючого покоління. Розглядається стихійність цього процесу. Простежується його вплив на спілкування. Відзначається і позначається роль віртуального спілкування. В ній відбувається не тільки формування нових норм, але і перенесення цих норм в кіберпростір. Що тягне за собою цілий ряд труднощів і проблем. Авторами ставиться питання про виникнення нових видів асоціальної поведінки, але вже в мережі.

Результат аналізу досліджень [1-7] показав, що вже почали проявлятися певні ознаки класифікації кіберсоціальності людей. Ми згодні з автором, що кіберсоціалізація проявляється як сучасний тренд в кібернетизації суспільства [8, с. 46] володіють непередбачуваністю можливих наслідків. Кіберсоціалізація, дає молодим людям грандіозні переваги в плані комунікації, освіти, саморозвитку, але в той же час несе в собі серйозні небезпеки для їх психологічного благополуччя.

Формулювання мети та завдань статті. Розглянути становлення класифікації кіберсоціальності військовослужбовців за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі та найбільш ймовірні наслідки.

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

1. Проаналізувати сучасний стан досліджень і публікацій.
2. Розглянути процес становлення класифікації кіберсоціальності військовослужбовців за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі і кіберпросторі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні інструменти дослідження:

- методи теоретичного аналізу й узагальнення наукової літератури за темою дослідження;
- метод сходження від абстрактного до конкретного;
- метод порівняльного аналізу при оцінюванні новизни результатів дослідження;
- узагальнення – для формулювання висновків і рекомендацій щодо продовження подальших досліджень.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перш за все розглянемо тлумачення поняття “кіберсоціалізація”. Вперше його визначення запропонував В. Плешаков, який розуміє дане явище як “процес якісних змін структури самосвідомості особистості та мотиваційних потреб сфери” під впливом інформаційно-комунікаційних технологій. “Кіберсоціум – товариство людей, які організують спільну колективну діяльність в реальному і віртуальному просторах за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних, комп’ютерних, електронних, цифрових і інтернет-технологій” [3, с. 121].

Кіберсоціалізація людини (від грец. *kybernetike* – “мистецтво управління”, від грец. *kybernao* – “правлю кермом, керую”, від грец. *Κυβερνήτης* – “керманич” + англ. *socialization*) (віртуальна комп’ютерна соціалізація особистості) є локальним процесом якісних змін структури особистості, що відбувається в результаті соціалізації людини в кіберпросторі Internet-середовища, тобто в процесі використання його ресурсів та комунікації з “віртуальними агентами соціалізації”, що зустрічаються людиною в глобальній мережі Internet (в першу чергу, в процесі листування через e-mail, на форумах, в чатах (IRC – Internet Relay Chat), блогах, інтернет-пейджерах, телеконференціях і онлайн-іграх) [9].

У зарубіжній психології термін “кіберсоціалізація” М. Chitosca, Т. Delaney, Т. Madigan на противагу В. Плешакова ширше розкривають його розуміння: як сукупність феноменів, пов’язаних із залученням людини до культури електронної комунікації, а також до цінностей, норм і правил, що визначають специфіку спілкування в кіберпросторі [10; 11].

Для формування класифікації кіберсоціальності людей за ступенем інтегрованості в кіберпросторі, застосуємо окремі підходи, перелік яких подано в табл. 1.

Таблиця 1

Результати узагальнення відомих підходів до класифікації

№ п/п	Назва підходу до класифікації	Загальна характеристика підходу до навчання
1	Інформаційний підхід	Розглядає інформацію як базовий компонент у педагогічній системі спрямованій на вдосконалення способів сприйняття та засвоєння людиною інформаційних потоків і комунікативних технологій.
2	Кібернетичний підхід	Інноваційна галузь педагогіки – кіберпедагогіка, покликана до узагальнення та систематизації наукових знань у галузі застосування сучасних інформаційно-комунікаційних, комп’ютерних, цифрових, електронних та інтернет-технологій у системі освіти.

3	Культурологічний підхід	Означає бачення процесу освіти як культурного процесу, що здійснюється в культурно-освітньому середовищі. При цьому всі компоненти процесу освіти, як культурного процесу, наповнені сенсом людського буття і служать вивченням людини, що вільно проявляє свою індивідуальність, здібностей до самовизначення у світі культурних цінностей і до культурного саморозвитку.
4	Особистісний підхід	Передбачає ставлення до людини як до особистості, яка володіє індивідуальними якостями, і передбачає врахування думки, поглядів, мрій, інтересів.
5	Синергетичний підхід	Ґрунтується на домінуванні в освітній діяльності самоосвіти, самоорганізації, самоврядування і полягає в стимулюючому впливі педагога на суб'єкт навчання з метою його саморозкриття і самовдосконалення, самоактуалізації в процесі співпраці з іншими людьми (педагогами та іншими студентами) і з самим собою.
6	Системний підхід	Означає ставлення до класифікації як до системи, що включає сукупність структурованих, взаємопов'язаних між собою елементів.
7	Соціологічний підхід	Розглядає кіберсоціалізацію з позицій суспільних потреб і стану соціуму.
8	Технологічний підхід	Розглядає кіберсоціалізацію в якості системоутворюючого елемента технологій педагогічної діяльності, за допомогою якого здійснюється взаємодія людей в кіберпросторі.

Ключовим у класифікації є кібернетичний підхід [12].

Вперше чітка класифікація кіберсоціалізації запропонована в колективній роботі авторів [2, с. 122-124] (див. табл. 2). Ця класифікація ступеня інтегрованості особистості до кіберсоціуму не має ієрархічності, для попадання в яку-небудь категорію людині не обов'язково проходження всіх попередніх.

Таблиця 2

Класифікація людей за ступенем інтегрованості до кіберсоціуму

№ п/п	Найменування	Психологічний опис
1.	Кіберстерильні індивіди	Особи, які не належать до кіберсоціуму. Вони не працюють ні з одним з нині існуючих видів комп'ютерної, цифрової або електронної техніки. Для кіберстерильності існують різні причини: вікові (дитинство або глибока старість); психофізіологічні (медичні протипоказання, серйозні фізичні або розумові вади, психіатричні діагнози); світоглядні – національні, етнічні, конфесійні, політичні, професійні (переконання, омані, громадянська позиція, релігійні догмати та ін.); економічні (фінансові труднощі, відсутність матеріальних можливостей, злидні тощо); географічні. Позитивною рисою цієї категорії є менша залежність від “дарів цивілізації”. Більш захищені від кібервпливів. Більшість з перерахованих причин переборні, тому статус кіберстерильності в багатьох випадках не є стабільною характеристикою особистості і може змінитися в будь-який момент. Отже, цю категорію можна розглядати як потенційних членів кіберсоціума.
2.	Автономні користувачі кіберпростору “автономи”	Особи, що мають справу з комп'ютерною, цифровою та електронною технікою, але не належать жодному з мережевих спільнот (кіберсуспільств), не підключені ні до однієї з світових, регіональних чи локальних мереж. Кіберсоціалізація “автономів” здійснюється тільки за допомогою набору мікрофакторів в персональній зоні кіберпростору. Тим не менш “автономи” є членами кіберсоціума, оскільки користуються продуктами діяльності інших членів кіберсоціума (технікою, програмами, послугами та ін.). Цей статус також нестабільний.
3.	Споживачі кіберпростору “гості”	Є членами кіберсоціума і належать до мережевих спільнот (кіберсуспільств), часто займають пасивну позицію щодо перетворення кіберпростору, не беруть участь у створенні ліквідації його об'єктів. Однак активно користуються його

		продукцією, послугами, пропозиціями та ін. “Гості” представляють основну масу членів кіберсоціума. Цей статус також нестабільний.
4.	Перетворювачі кіберпростору “господарі”	ІТ-фахівці, програмісти, веб-дизайнери, блогери, хакери і т.п. – займають активну позицію щодо будівництва, перетворення і руйнування кіберпростору. В результаті своєї активної діяльності в кіберпросторі можуть стати “жителями” або “резидентами” кіберсоціума.
5.	“Населення” кіберпростору	Особи, що більшу частину часу своєї життєдіяльності проводять в кіберпросторі. Кібераддикти і ті, для кого “життя” в кіберсоціумі визначається життєвою необхідністю (роботою або юридичним статусом інваліда). Освоївшись у ролі “жителя” кіберпростору, нерідко хочуть перейти в розряд “резидента”.
6.	“Резиденти” кіберпростору	Особи, які тимчасово або постійно занурюють свідомість в кіберпростір при збереженні фізичної оболонки (власного тіла). Варіанти подібної інтеграції описані у фантастичних творах і відтворені в кінематографі.
7.	“Емігранти” – повністю інтегровані в кіберпростір	Гіпотетичні індивіди, свідомість яких завантажено в кіберпростір при знищенні (або відмиранні) фізичного тіла. Така перспектива розглядається як одна з футурологічних траєкторій розвитку суспільства або можливих форм еволюції людини.

Окремий індивід в залежності від ситуації в кожний конкретний момент часу може належати до одного з класів. З погляду кіберпсихології на вибір місцезнаходження людини в класифікації впливає мотиваційна характеристика [13]. Від її значення залежить чи буде законослухняним користувач або порушник.

Слід зазначити, що глобальне нав’язування цифрового світу вдається до всіляких хитрощів, спрямованих обмежити повноцінну життєдіяльність людей з групи “кіберстерильні індивіди”, що ніби без краси неможливо щасливо жити.

Кіберсоціум як феномен, перебуваючи в стані інтенсивного розвитку, безперервно вдосконалюючись, стає передумовою для формування суспільства нового типу.

Найбільш вразливою від небезпек кіберсоціалізації є категорія дитина. Безконтрольне використання комп’ютерних технологій може стати джерелом серйозних проблем у формуванні вищої психічної функції. Але причиною цього на думку А. Кожаринова є не самі по собі комп’ютерні та інформаційні технології, а зловживання ними [14]. Умовно виділяє три варіанти розвитку класифікації кіберсоціалізації дитини:

- тотальне обмеження та заборону використання сучасних комп’ютерних і цифрових технологій;
- безконтрольний стихійний розвиток, в процесі якого дитина стає гіперактивним і цілодобовим споживачем сучасних технологій, в підсумку формує у нього кіберзалежність, а також збільшує ризик становлення жертвою негативних впливів кіберсоціалізації;
- шлях розумного застосування комп’ютерних і цифрових технологій у відповідності з віком і рівнем розвитку дитини, а також з тими або іншими завданнями виховання.

Процесу освоєння дитиною-дошкільням комп’ютера необхідно приділяти особливу увагу з боку батьків і дорослих.

Таким чином, першим в історії покоління цілком сформоване в інформаційну епоху і не застали світ без мережевих технологій є покоління “Z” (Digital Natives або Net Generation) [15; 16]. Їх можна вважати “Населенням” та “Емігрантами” кіберпростору. Це нове “мережеве” або “інтернет-покоління”. Для “цифрових аборигенів” інформаційні ресурси мережі Інтернет є одним з найбільш важливих джерел соціокультурного розвитку, надаючи визначальний вплив на всі сфери їх життя, у тому числі на освіту. Оскільки “Z” добре володіють інформаційними технологіями, вони, швидко навчаються

і також швидко обробляють інформацію, миттєво можуть переключатися з одного виду діяльності на інший, а також діяти в умовах багато-задачності [17].

Це не єдина наразі класифікація. Існують альтернативні. Як альтернативну нову класифікацію особистості “Інтермен” обґрунтовує В. Девтеров у дослідженні [18]. З кінофільмів фантастичного жанру відомі альтернативні класифікації кіберсоціуму як суспільства, огляд яких на даний час опускаємо.

У роботі [19] розглядається з точки зору культурологічного підходу вплив сучасних інформаційних технологій на соціальні процеси і людину. В. Виноградський та М. Шнуркіна відзначають появу феномену субкультури Інтернет. Мережа стає важливим ресурсом конструювання ідентичності і полем для репрезентації, надаючи індивідові, групі, спільноті набір культурних зразків, кодів, стилів. Процес соціалізації виявляється не жорстко запрограмованим, а в кінцевому підсумку носить імовірнісний характер.

Соціокультурне середовище Інтернет, є сферою діяльності, можна віднести до другого рівня соціалізації. Інтернет, будучи окремим елементом культури, вносить зміни в культуру суспільства в цілому, сприяючи формуванню нової інформаційної культури, якісно змінює внутрішньо-особистісні процеси. Якщо в традиційному суспільстві особистість формувалася під впливом набору послідовно змінюючих один одного вікових характеристик з чіткими соціальними параметрами, типовими для певного локального співтовариства, то сучасний індивід формується під впливом абстрактних систем, які постійно розширюють набір педагогічних і соціо-психологічних рекомендацій, що виключає однозначну визначеність становлення особистості.

На даний час домашня комп'ютеризація досягає такого рівня, коли комп'ютер та Інтернет стають агентами первинної соціалізації поряд з найближчим оточенням дитини. Очевидно, чим вище рівень поширеності Інтернет, тим глибше і міцніше відповідні зміни в інформаційній культурі.

Обговорення результатів.

В даний час серед користувачів Інтернет формується субкультура (“громадяни або мешканці Мережі”), що складається з індивідуумів, які практично не виходять з Інтернет [20]. На сьогоднішній день це, як правило, індивідууми молодого покоління (від 12 до 30 років) з психікою “Фанів”, для яких Інтернет є реальним життям.

У роботі визначено позитивні аспекти освоєння молоддю кіберпростору, а також відзначені найбільш небезпечні ризики та бар'єри кіберсоціалізації для сучасних молодих людей.

Кіберсоціалізацію стало прийнято протиставляти реальній соціалізації людини. Така позиція в принципі сумнівна не тільки в силу умовності поділу понять “віртуальний” і “реальний”, але й з причини включеності кіберсоціалізації в простір соціалізації. В якості науково-теоретичної задачі сьогодні вимагається визначення місця кіберсоціалізації в системі класифікації соціалізації. Віртуальна реальність у своєму усталеному комп'ютерному переломленні – це скоріше відображення іншої мінливої реальності. Навряд чи варто піддавати сумніву, що реальність мінлива і може бути різною. Комп'ютерна, або електронна, реальність – невід'ємна частина і поточний результат розвитку сучасної дійсності. Наявні в науці дані з проблеми кіберсоціалізації поки не дозволяють зробити завершені наукові висновки, вимагають комплексного міждисциплінарного осмислення, подальших розробок у цій області.

Поширення нових комп'ютерних технологій призвело до появи нового простору реальності – віртуальної реальності [21]. На основі цієї віртуальної реальності з'явилася нова субкультура – субкультура – геймерів. Дійсно комп'ютерні ігри окремі дослідники

(Г. Чайка) до появи кіберсоціалізації прогнозували розглядати як нового чинника культури впливу на становлення особистості [22].

Враховуючи вище розглянуті факти та тенденції сформулюємо як можливу класифікацію ступеня інтегрованості особистості військовослужбовця до кіберсоціуму (табл. 3).

Таблиця 3

**Класифікація ступеня інтегрованості особистості
військовослужбовця до кіберсоціуму**

№ п/п	Найменування	Психологічний опис	Ймовірні ризики
1.	Кіберстерильні військовослужбовці	Окремі військовослужбовці які не належать та/або з міркувань специфіки професійної діяльності максимально намагаються бути відсторонені від кіберсоціуму. Вони не працюють ні з одним з нині існуючих видів комп'ютерної, цифрової або електронної техніки. Ця категорія осіб захищені від кібервпливів.	Відсутній або дуже низький ризик порушень в кіберпросторі.
2.	Автономні військовослужбовці кіберпростору "автономи"	Військовослужбовці за родом роботи мають справу з комп'ютерною та електронною технікою та/або з міркувань специфіки професійної діяльності максимально намагаються не належати жодному з мережевих спільнот (кіберсуспільств), не підключені ні до однієї з світових, регіональних чи локальних мереж.	Низький рівень ризику порушень в кіберпросторі
3.	Споживачі кіберпростору "Гості"	Більша частина військовослужбовців є членами кіберсоціуму та належать до певних мережевих спільнот (кіберсуспільствам). Активно користуються продукцією, послугами, пропозиціями та ін.	Середній рівень ризику порушень в кіберпросторі
4.	Військовослужбовці господарі кіберпростору	ІТ-фахівці, програмісти, що за родом професійної діяльності є військовослужбовцями. Ця категорія осіб займають активну позицію щодо будівництва, перетворення і руйнування кіберпростору. В залежності від мотиваційної характеристики можуть займати позицію білих або чорних хакерів.	Високий рівень ризику порушень в кіберпросторі
5.	"Населення" кіберпростору	Та частина військовослужбовців, що більшу частину часу своєї життєдіяльності проводять в кіберпросторі.	Найвищий рівень ризику порушень в кіберпросторі

Наслідки кібернебезпеки на відомчих об'єктах критичної інформаційної інфраструктури від ігрової залежності повністю кіберсоціалізованих військовослужбовців предметом огляду були в роботі [23]. Аналогічні дослідження проведені і для інших категорій [24]. В залежності від внутрішньої мотивації кіберсоціалізованих військовослужбовців не включений перехід стану людини від захисника на бік порушника – інсайдера, що наочно демонструється на рис. 7 [23, с. 84], як портрет учасника кіберпротистояння [25]. Саме через ймовірність перетворення військовослужбовця із захисника в інсайдера, необхідність вивчати мотиваційну характеристику їх при оформленні допуску до кібернетичного протистояння [26].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, виходячи з вище розглянутого дослідження сформулюємо наступні висновки:

Виходячи з наявності декількох альтернативних класифікацій кіберсоціалізації людей по ступеню інтегрованості особистості в кіберпросторі можна стверджувати:

1. Відбулося становлення класифікації кіберсоціалізації людей по ступеню інтегрованості особистості в кіберпросторі.

2. Наявність ряду загальних ознак і подібності в альтернативних класифікаціях дозволяє нам говорити про постійний еволюційний процес.

3. Процес кіберсоціалізації з деякою часткою визначеності можна говорити про формування не повну соціалізацію в ментальних традиціях. В даний час в кіберсоціумі сформувалася своєрідна мова низького рівня і повної безграмотності в спілкуванні на сервісах швидкого обміну повідомленнями (“олбанська” мова). Крім того, за рівнем володіння комп’ютерними технологіями, користувачів почали позначення (“ламер”, “юзер”, “хакер” тощо).

4. Кіберсоціальність особистості стає основою соціальної життєдіяльності людини в кіберпросторі, що представляє собою ланцюг взаємопов’язаних, зовні спостережуваних соціальних вчинків, наприклад, в інтернет-середовищі.

5. Соціальна життєдіяльність людини в кіберпросторі супроводжується додержанням або порушенням відповідних прийнятих соціальних норм.

6. Започатковано одну з можливих класифікацій кіберсоціальності військовослужбовців за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі і кіберпросторі.

7. Встановлено, що кіберсоціалізовані військовослужбовці в залежності від внутрішньої мотиваційної характеристики можуть перейти від розряду захисників в розряд інсайдерів. Від цього принципово залежить національна безпека та кібероборона.

Наукова новизна. Вперше запропоновано одну з можливих класифікацій кіберсоціальності військовослужбовців за ступенем інтегрованості особистості в кіберсоціумі і кіберпросторі з метою в подальшому прогнозувати ймовірні порушення кібербезпеки у Збройних Силах України.

Практичне значення дослідження полягає в накопиченні статистичних даних по гуртуванню військовослужбовців за критеріями схильності до кіберсоціалізації. В сукупності із можливими наслідками прогнозувати розвиток подій у кіберпросторі.

Перспективи подальших досліджень. Теоретичні результати, отримані в процесі наукового пошуку, складають основу для подальшого вивчення тенденції кіберсоціалізації військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Твердынин, Н.М. (2008). *Технознание и техносоциум: взаимодействие в образовательном пространстве*: монографія. Агентство «Социальный проект».
- 2 Воинова, О.И., Плешаков, В.А. (2012). *Киберонтологический подход в образовании*. Монографія. Норильский индустриальный институт.
- 3 Плешаков, В.А. (2011). *Теория киберсоциализации человека*. «Homo Cyberus».
- 4 Петряев, С.Ю. (2014). “Киберсоциализация” – А ≠ А. *Інформація і право*, 3(12), 25–30.
- 5 Волошина, Н.М., Жогіна, Л.М., Мукогоренко, О.С. (2017). До питання кіберсоціалізації українського суспільства. Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”. ВІКНУ, 126–127.

- 6 Щеглов, И.А. (2019). Киберсоциализация как предмет социальнофилософского осмысления. *Гуманитарный вестник*, 5, 1–10.
- 7 Брутова, М.А., Буторина, А.Н., Малыхина, Е.В. (2022). Проблемы киберсоциализации в современном цифровом пространстве. *Проблемы современного педагогического образования*, 74-1, 46–48.
- 8 Айсина, Р.М., Нестерова, А.А. (2019). Киберсоциализация молодежи в информационно-коммуникационном пространстве современного мира: эффекты и риски. *Социальная психология и общество*, 10, 4, 42–57.
- 9 Киберсоциализация. *Словари и энциклопедии на Академике*. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/645594>.
- 10 Chitosca, M.I. (2006). The Internet as a socializing agent of the “M Generation”. *Journal of Social Informatics*, 5, 3–21.
- 11 Delaney, T., Madigan, T. (2017). *Friendship and Happiness: And the Connection Between the Two*. Jefferson, North Carolina, USA: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- 12 Козубцов, И.Н., Козубцова, Л.М. (2022). Киберпедагогика, как новая тенденция в образовании XXI века: проблемы и риски. Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Педагогическое образование в XXI веке: приоритеты и поиски», (Астана, 7 октября), 402 – 409.
- 13 Козубцов, И.Н., Козубцова, Л.М., Лищина, В.А. (2022). Роль мотивационной характеристики в онтологии кибербезопасности. *Scientific and Practical Cyber Security Journal (SPCSJ)*, 6(1), 15–23.
- 14 Кожаринова, А.К. (2016). Осмысление влияния развития новых коммуникационных технологий на детей дошкольного возраста. Электронный научно-публицистический журнал "Homo Cyberus", 1. http://journal.homocyberus.ru/vliyanie_novih_KT_na_detey_doshkolnogo_vozrasta.
- 15 Воронцова, Ю., Ермолаев, В.В. (2016). Представления «поколения Z» о своей будущей семье (на примере литовских старшеклассников). *Психолог*, 1, 1–12.
- 16 Воскресенский, А.А., Рабош, В.А., Сунягина, А.Г. (2018). Постматериальные ценности поколения Z на пути к обществу знаний – к постановке проблемы. *Общество. Среда. Развитие*, 1, 84–87.
- 17 Кулакова, А.Б. (2018). Поколение Z: теоретический аспект. *Вопросы территориального развития*, 2(42). DOI: 10.15838/tdi.2018.2.42.6.
- 18 Девтеров, И.В. (2015). Интермен – квалификация или новая личность? Социально-антропологический дискурс. *Гуманитарные науки в XXI веке*, XXIX, 56–60.
- 19 Виноградский, В.Г., Шнуркина, М.А. (2006). Интернет как фактор социализации. *Вестник Саратовского государственного технического университета*, 3(15), 2, 221–225.
- 20 Айсина, Р.М., Нестерова, А.А. (2019). Киберсоциализация молодежи в информационно-коммуникационном пространстве современного мира: эффекты и риски. *Социальная психология и общество*, 10, 4, 42–57.
- 21 Чайка, Г.В. (2013). Огляд особливостей ціннісних орієнтацій користувачів комп'ютерної техніки. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 15, 302–330.
- 22 Чайка, Г.В. (2006). Вплив комп'ютерних ігор як нового чинника культури на становлення особистості. *Актуальні проблеми психології*, 3, 218–296.
- 23 Козубцова, Л.М., Козубцов, І.М., Терещенко, Т.П., Бондаренко, Т.В. (2022). Про кібербезпеку гри військовослужбовцями у геолокаційні ігри, перебуваючи на відомчих об'єктах критичної інформаційної інфраструктури. Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка», 1, 17, 76 – 90.
- 24 Хлапонин, Ю.И., Лукянчук, Ю.А., Козубцова, Л.М., Козубцов, И.Н. (2022). Игромания как фактор нарушения работниками объектов критической инфраструктуры личной и ведомственной кибербезопасности. *Scientific and Practical Cyber Security Journal (SPCSJ)*, 6(2), 30–37.
- 25 Козубцов, І.М. (2015). Про мотиваційний портрет учасники кібернетичного протистояння. *Актуальні проблеми розвитку науки і техніки*: Матеріали першої міжнародної науково-технічної конференції. Збірник тез. Київ: ДУТ, 208 – 211.
- 26 Козубцов, І.М., Козубцова, Л.М., Живилю, Є.О., Куцаєв, В.В. (2016). Про необхідність дослідження мотиваційної характеристики військовослужбовців при допуску їх до кібернетичного протистояння. Науково-практична конференція «Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку» (Харків, 17-18 березня). Харків: Національна академія Національної гвардії України, 35 – 36.

Igor M. Kozubtsov

Doctor of Pedagogical Sciences, Candidate of Technical Sciences, Senior researcher,
professor of the department
Military institute of telecommunications and informatization named after Heroes of Krut, Kiev, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-7309-4365
kozubtsov@gmail.com

Lesya M. Kozubtsova

Candidate of Technical Sciences,
head of the department
Military Institute of telecommunications and informatization named after Heroes of Krut, Kiev, Ukraine
ORCID 0000-0002-7866-8575
l.kozubtsova@i.ua

Oleksandr H. Saenko

Candidate of Technical Sciences, assistant professor
head of the department
Military Institute of telecommunications and informatization named after Heroes of Krut, Kiev, Ukraine
ORCID 0000-0001-7127-6686
saenko_ag@ukr.net

Tetiana P. Tereshchenko

Senior researcher of the research department
Military Institute of telecommunications and informatization named after Heroes of Krut, Kiev, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-9659-7897
tany-83@ukr.net

APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF CYBERSOCIALITY OF MILITARY PERSONNEL ACCORDING TO THE DEGREE OF INTEGRATION IN CYBERSPACE AND POSSIBLE CONSEQUENCES

Abstract. Modern achievements of science and technology have allowed a person to create not only computing equipment, but also to build a new virtual space "cyberspace". With the emergence of cyberspace, the process of cyber socialization of the individual began at the same time, complementing this property with the interaction and communication of a person with other people with the help of modern information and communication, computer, electronic and Internet technologies, which significantly expands the area of social relations and methods of joint activity, promotes direct mobile cooperation, significantly increasing the number of transactions over time, allows you to satisfy the need for communication, while ensuring relative psychophysical safety and comfort. The purpose of the article is to review the formation of the classification of cybersociality of servicemen according to the degree of integration of the individual in the cybersociety and the most likely consequences. Materials and methods. A collection of theoretical research methods is used to solve the tasks: analysis and generalization of scientific literature on the research problem: the method of going from the abstract to the concrete; the method of comparative analysis when evaluating the novelty of research results; synthesis and generalization – formulation of conclusions and recommendations regarding the continuation of further research. Research result. Known approaches to the classification of cybersociality of people according to the degree of integration of the individual in the cybersociety are considered. The most recognized classifications of people's cybersociality by the degree of integration of the individual in the cybersociety have been determined. Their semantic content is clarified. Based on the results of the analysis, the most likely classification of cyber-sociality of servicemen according to the degree of integration of the individual in the cyber-society is proposed. Probable levels of the greatest propensity of military personnel to violations in cyberspace are proposed. It has been established that cyber-socialized servicemen, depending on their internal motivational characteristics, can move from the category of defenders to the category of insiders. National security and cyber defense fundamentally depend on this. The scientific novelty lies in the fact that for the first time one of the possible classifications of cyber-sociality of military personnel has been proposed according to the degree of integration of the individual in cyber-society and cyberspace with the aim of further predicting probable cyber-security

violations in the Armed Forces of Ukraine. The practical value of the study is the accumulation of statistical data on the grouping of military personnel according to the criteria of propensity for cyber socialization. Together with the possible consequences, predict the development of events in cyberspace. Prospects for further research. Theoretical results obtained in the process of scientific research form the basis for further study of the trend of cyber-socialization of military personnel.

Keywords: approaches, classification, cyber sociality, military, Armed Forces of Ukraine, degree of integration, cyberspace, consequences, cyber security.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- 1 Tverdynin, N.M. (2008). *Tekhnoznanie i tekhnosotsium vzaimodeistvie v obrazovatelnom prostranstve: monografiia*. Agentstvo «Sotsialnyi proekt».
- 2 Voinova, O.I., Pleshakov, V.A. (2012). *Kiberontologicheskii podkhod v obrazovanii* : monografiia. Norilskii industrialnyi institut.
- 3 Pleshakov, V.A. (2011). *Teoriia kibersotsializatsii cheloveka*. «Homo Cyberus».
- 4 Petriaev, S.Yu. (2014). «Kybersotsyalyzatsiia» – A ≠ A. *Informatsiia i pravo*, 3(12), 25–30.
- 5 Voloshyna, N.M., Zhohina, L.M., Mukohorenko, O.S. (2017). Do pytannia kibersotsializatsii ukrainskoho suspilstva. Tezy dopovidei XIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Viiskova osvita i nauka: sohodennia ta maibutnie". Kyiv: VIKNU, 126–127.
- 6 Shcheglov, I.A. (2019). Kibersotsializatsiia kak predmet sotsialnofilosofskogo osmysleniia. *Gumanitarnyi vestnik*, 5, 1-10.
- 7 Brutova, M.A., Butorina, A.N., Malykhina, E.V. (2022). Problemy kibersotsializatsii v sovremennom tsifrovom prostranstve. *Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniia*, 74-1, 46-48.
- 8 Aisina, R.M., Nesterova, A.A. (2019). Kibersotsializatsiia molodezhi v informatsionno-kommunikatsionnom prostranstve sovremennogo mira: efekty i riski. *Sotsialnaia psikhologiiia i obshchestvo*, 10, 4, 42-57.
- 9 Kibersotsializatsiia. *Slovari i entsiklopedii na Akademike*. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/645594>
- 10 Chitosca, M.I. (2006). The Internet as a socializing agent of the “M Generation”. *Journal of Social Informatics*, 5, 3–21.
- 11 Delaney, T., Madigan, T. (2017). *Friendship and Happiness: And the Connection Between the Two*. Jefferson, North Carolina, USA: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- 12 Kozubtsov, I.N., Kozubtsova, L.M. (2022). Kiberpedagogika kak novaia tendentsiia v obrazovanii XXI veka: problemy i riski. Sbornik materialov Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii «Pedagogicheskoe obrazovanie v XXI veke priority i poiski», (Astana, 7 oktiabria), 402-409.
- 13 Kozubtsov, I.N., Kozubtsova, L.M., Lishchina, V.A. (2022). Rol motivatsionnoi kharakteristiki v ontologii kiberbezopasnosti. *Scientific and Practical Cyber Security Journal (SPCSJ)*, 6(1), 15-23.
- 14 Kozharinova, A.K. (2016). Osmyslenie vliianiia razvitiia novykh kommunikatsionnykh tekhnologii na detei doshkolnogo vozrasta. Elektronnyi nauchno-publitsisticheskii zhurnal «Homo Cyberus», 1, http://journal.homocyberus.ru/vliyanie_novykh_KT_na_detey_doshkolnogo_vozrasta.
- 15 Vorontsova, Iu., Ermolaev, V.V. (2016). Predstavleniia pokoleniia Z o svoei budushchei seme na primere litovskikh starsheklassnikov. *Psikholog*, 1, 1-12.
- 16 Voskresenskii, A.A., Rabosh, V.A., Suniagina, A.G. (2018). Postmaterialnye tsennosti pokoleniia Z na puti k obshchestvu znaniia k postanovke problemy. *Obshchestvo, Sreda, Razvitie*, 1, 84-87.
- 17 Kulakova, A.B. (2018). Pokolenie Z teoreticheskii aspekt. *Voprosy territorialnogo razvitiia*, 2(42), DOI: 10.15838/tdi.2018.2.42.6.
- 18 Devterov, I.V. (2015). Intermen kvalifikatsiia ili novaia lichnost Sotsialno-antropologicheskii diskurs. *Gumanitarnye nauki v XXI veke*, XXIX, 56-60.
- 19 Vinogradskii, V.G., SHnurkina, M.A. (2006). Internet kak faktor sotsializatsii. *Vestnik Saratovskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta*, 3(15), 2, 221-225.
- 20 Aisina, R.M., Nesterova, A.A. (2019). Kibersotsializatsiia molodezhi v informatsionno-kommunikatsionnom prostranstve sovremennogo mira: efekty i riski. *Sotsialnaia psikhologiiia i obshchestvo*, 10, 4, 42-57.
- 21 Chaika, H.V. (2013). Ohliad osoblyvostei tsinnisnykh oriiantatsii korystuvachiv komp'uternoï tekhniki. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psikhologii* : zbirnyk naukovykh prats Instytutu psikhologii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy, 15, 302-330.
- 22 Chaika, H.V. (2006). Vplyv kompiuternykh ihor yak novoho chynnyka kultury na stanovlennia osobystosti. *Aktualni problemy psikhologii*, 3, 3, 218–296.

- 23 Kozubtsova, L.M., Kozubtsov, I.M., Tereshchenko, T.P., Bondarenko, T.V. (2022). Pro kiberbezpeku hry viiskovosluzhbovtsiamy u heolokatsiini ihry, перебуvaiuchy na vidomchykh ob'iektakh krytychnoi informatsiinoi infrastruktury. Elektronne fakhove naukove vydannia «*Kiberbezpeka: osvita, nauka, tekhnika*», 1, 17, 76–90.
- 24 Khlaponin, Iu.I., Lukianchuk, Iu.A., Kozubtsova, L.M., Kozubtsov, I.N. (2022). Igromaniia kak faktor narusheniia robotnikami obiektov kriticheskoi infrastruktury lichnoi i vedomstvennoi kiberbezopasnosti. *Scientific and Practical Cyber Security Journal (SPCSJ)*, 6(2), 30-37.
- 25 Kozubtsov, I.M. (2015). Pro motyvatsiinyi portret uchasnyky kibernetynoho protystoiannia. *Aktualni problemy rozvytku nauky i tekhniky: Materialy pershoi mizhnarodnoi naukovo-tekhnichnoi konferentsii. Zbirnyk tez.* Kyiv: DUT, 208-211.
- 26 Kozubtsov, I.M., Kozubtsova, L.M., Zhyvylo, Ye.O., Kutsaiev, V.V. (2016). Pro neobkhdnist doslidzhennia motyvatsiinoi kharakterystyky viiskovosluzhbovtziv pry dopusku yikh do kibernetynoho protystoiannia. Naukovo-praktychna konferentsiia «*Zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii u pidhotovtsi ta diialnosti syl okhorony pravoporiadku*» (Kharkiv, 17-18 bereznia). Kharkiv: Natsionalna akademiia Natsionalnoi hvardii Ukrainy, 35-36.

